

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิดและการศึกษาทางไกล การจัดการศึกษาและระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช วิธีการศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอผลการศึกษาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด และการศึกษาทางไกล

1.1 การศึกษาระบบเปิด

1.2 การศึกษาทางไกล

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษา ระบบการศึกษา และบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

2.1 การจัดการศึกษา

2.2 ระบบการศึกษา

2.3 การบริการการศึกษา

ตอนที่ 3 การศึกษาด้วยตนเอง

3.1 การศึกษาด้วยตนเอง

3.2 การศึกษาด้วยตนเองในระบบการศึกษาทางไกล

ตอนที่ 4 รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด และการศึกษาทางไกล

การจัดการศึกษาในระบบเปิดที่ใช้การศึกษาทางไกล อาศัยพื้นฐานจากแนวคิดและทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกัน ได้แก่ การศึกษาระบบเปิด และการศึกษาทางไกล มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การศึกษาระบบเปิด

โดยทั่วไปแล้ว การจัดการศึกษามักจะมีลักษณะเป็นการศึกษาจำกัดวงหรือเป็นการศึกษาในระบบปิดโดยมีการจำกัดอยู่ 3 ลักษณะ คือ การจำกัดรับนักศึกษา ความจำกัดทางด้านโครงสร้างและความจำกัดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ (วิจิตร ศรีสอาน, 2529) ในทางตรงข้าม การศึกษาระบบเปิดเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญในโอกาสทางการศึกษา (Equality of Educational Opportunity) แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางและเป็นธรรม ลดภาวะความจำกัดทั้งทางด้านกระบวนการ โครงสร้าง และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ (วิจิตร ศรีสอาน, 2531) ดังนั้น การศึกษาระบบเปิดจึงเน้นการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการประยุกต์วิทยาการก้าวหน้าหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษา (วิจิตร ศรีสอาน, 2534)

การศึกษาระบบเปิดมีลักษณะสำคัญ ดังที่ เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และ อาชญญา สิริยานนท์ (2534) ได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

1. เปิดหลักสูตร ที่เป็นการเปิดสอนวิชาการต่าง ๆ ในหลายสาขาวิชา โดยเปิดหลักสูตรกว้างขวางให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการ
2. เปิดวิธีการ โดยใช้วิธีการนำเสนอความรู้หลายรูปแบบ
3. เปิดการใช้สื่อ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชน และแหล่งทรัพยากรในชุมชน เพื่อเสริมสร้างสภาพการเรียนรู้ที่ดีแก่ผู้เรียน
4. เปิดสถานที่ โดยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งที่ผู้เรียนจะเรียนที่ใดก็ได้ตามความเหมาะสม
5. เปิดเวลา โดยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาตามความสะดวกของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเวลาเรียนตามความสมัครใจ
6. เปิดบริการ โดยให้มีบริการเพื่อการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน

หากพิจารณาในแง่ของการจำแนกประเภทตามระดับของความเปิดแล้ว แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2531)

1. แบบให้ปริญญาภายนอก (External Degree Programmes) เริ่มที่มหาวิทยาลัยลอนดอนเมื่อ พ.ศ. 2379 โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศอังกฤษมาสอบและเข้าสอบข้อสอบของมหาวิทยาลัยลอนดอน เมื่อสอบผ่านจะได้รับปริญญาของมหาวิทยาลัยลอนดอน
2. แบบขยายสาขาทางการศึกษา (Extension Programmes) เป็นสถาบันการศึกษาแบบเปิดระดับที่ 2 ที่เป็นการขยายสาขาการศึกษาจากสถาบันแม่ให้กว้างขวางออกไป รวมทั้งเปิดหลักสูตรคู่ขนานสำหรับนักศึกษา

ประจำที่มาเข้าชั้นเรียน (On-campus Students) และนักศึกษาภายนอกที่เรียนอยู่ที่บ้าน (Off-campus Students)

3. แบบตลาดวิชา (Open-Admission University) เป็นการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยที่รับนักศึกษา โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ยังมีการเปิดสอนตามปกติ แต่ไม่บังคับให้นักศึกษาเข้าชั้นเรียนนักศึกษาเป็นผู้กำหนดวิธีการเรียนเองว่า จะมาเข้าชั้นเรียนหรือจะศึกษาด้วยตนเองจากระบบการสอนทางไกล หรือจะทำทั้ง 2 แบบ

4. แบบมหาวิทยาลัยเปิด (Open University Programmes) เป็นมหาวิทยาลัยเปิดแบบสมบูรณ์ที่ยืดผู้เรียนเป็นหลัก คือ เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจ ศึกษาเล่าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยได้โดยไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก ไม่ต้องมาเข้าฟังการบรรยายในชั้นเรียนปกติ แต่นักศึกษาจะศึกษาเล่าเรียนจากการใช้สื่อประสม

การใช้สื่อประสมในปัจจุบันนี้ ได้มีการนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการศึกษาระบบเปิดที่ใช้วิธีการเรียนการสอนทางไกล (วิจิตร ศรีสอาน, 2529) เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกลมหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชาและมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล มีความเหมือนกันและแตกต่างกันบางประการ ซึ่งวิจิตร ศรีสอาน (2529) ได้ชี้ให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างดังกล่าวไว้ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยทั้งสองแบบ เหมือนกันในแง่ที่ใช้นโยบายไม่จำกัดรับนักศึกษา (Open Admission) กล่าวคือ รับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวนและไม่มีการสอบคัดเลือก

2. มหาวิทยาลัยทั้งสองแบบ ต่างกันในแง่ของวิธีการจัดการศึกษา กล่าวคือ มหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชา มีการบรรยายโดยใช้ชั้นเรียนเป็นหลัก ใช้สื่อการสอนอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ประกอบ ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังต้องมารับการสอน ณ มหาวิทยาลัย หรือสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด ส่วนมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล ใช้วิธีการสอนผ่านสื่อประสม ซึ่งได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ เทปเสียง วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริม และศูนย์บริการการศึกษาเพื่อให้นักศึกษาเรียนได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ เป็นวิธีการให้บริการการศึกษาแบบถึงตัวหรือใกล้ตัวนักศึกษา

ในประเทศไทยได้มีการจัดการศึกษาระบบเปิดในมหาวิทยาลัยมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว โดยมีแนวคิดของการพัฒนามหาวิทยาลัยเปิด คือ เพื่อเปิดโอกาสและขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ประชาชน เริ่มตั้งแต่การมีมหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชาแห่งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2476 คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ที่รับนักศึกษา โดยไม่มีการสอบคัดเลือกและไม่บังคับเข้าฟังการบรรยายแต่ยังคงใช้วิธีการศึกษาในลักษณะเดียวกันกับมหาวิทยาลัยในระบบปิด ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชาขึ้นอีกแห่ง คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเปิดสาขาวิชาเพิ่มเติมมากกว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยใช้การบรรยายในชั้นเรียน การบรรยายสรุปทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การบรรยายรายชั่วโมงที่บันทึกไว้ในเทปเรียน อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหงประสบปัญหาต่าง ๆ ในการสอนระบบเปิด จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิดในระบบการสอนทางไกลที่เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่สมบูรณ์ที่สุด (วิจิตร ศรีสอาน, 2529)

1.2 การศึกษาทางไกล

คำว่า การศึกษาทางไกล (Distance Education) ในบางครั้งมีการเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น การเรียนทางไกล หรือการเรียนการสอนทางไกล (Distance Learning) (Osborne, 1985 ; Byrge and Frewin, 1985 ; วิจิตร คริสส์อาน, 2529) ซึ่งไม่ว่าจะใช้คำใด ก็มีความหมายใกล้เคียงกันหรือใช้แทนกันได้ (วิจิตร คริสส์อาน, 2534)

นักการศึกษาในต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายของการศึกษาทางไกลซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Burge and Frewin (1985) ได้ให้ความหมายของการเรียนทางไกลว่า เป็นกิจกรรมการเรียนที่ทางสถาบันการศึกษาได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน โดยกิจกรรมการเรียนที่จัดทำขึ้นนี้จะมีการผสมผสานวิธีการที่สัมพันธ์กับทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งนี้ผู้เรียนอาจเป็นผู้ที่ไม่ได้เลือกเข้าเรียนหรือไม่สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนที่มีการเรียนการสอนตามปกติได้ ส่วน Osborne (1985) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง วิธีการศึกษาโดยจัดให้ผู้เรียนและสถาบันการศึกษาแยกจากกันทั้งเวลาและสถานที่แต่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างไม่มีเงื่อนไขแต่มีความสัมพันธ์กัน การเรียนการสอนจึงใช้สื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากกว่าการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ Page and Thomas (1977) ว่า เป็นการศึกษาที่ผู้สอนและกระบวนการสอนมิได้กระทำกันต่อหน้าผู้เรียน แต่ใช้การติดต่อระหว่างกันโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น เอกสารการสอน วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ นอกจากนี้ Rowntree (1981) ก็ได้นิยามว่า เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนมีการพบปะกันต่อหน้าอย่างน้อยครั้ง และการติดต่อกันจะกระทำด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์

ส่วนนักการศึกษาของประเทศไทยได้ให้ความหมายของการศึกษาทางไกลไว้หลายท่านเช่นกัน ดังที่ วิจิตร คริสส์อาน (2529) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนทางไกลว่า หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสม อันได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองอยู่กับบ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และ อาชญญา สิริยานนท์ (2534) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาทางไกลเป็นวิธีการจัดการศึกษาแบบหนึ่ง ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนอยู่ไกลกัน ไม่จำเป็นต้องมาทำกิจกรรมในชั้นเรียนร่วมกัน กระบวนการเรียนการสอนจึงยืดหยุ่นตามความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน ทั้งในเรื่องเวลาเรียน สถานที่และวิธีการเรียนการสอน

จากนิยามและความหมายของคำว่าระบบการศึกษาทางไกล ที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการศึกษาทางไกลมีความหมายหลักในด้านการเรียนการสอนที่มีการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ แทนการสอนด้วยตัวบุคคล โอกาสในการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนจะมีในเพียงบางโอกาสไม่สม่ำเสมอเหมือนการศึกษาปกติ จึงมีความแตกต่างไปจากการศึกษารูปแบบอื่น การศึกษาทางไกลจึงมีลักษณะเฉพาะหลายประการ ดังที่ วิจิตร คริสส์อาน (2534) ได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของการศึกษาทางไกลในประการต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ห่างจากกัน
2. เน้นผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียน
3. ใช้สื่อและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหารและบริการหลัก

4. ดำเนินงานและควบคุมคุณภาพในรูปองค์คณะบุคคล
5. มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ
6. ใช้กระบวนการทางอุตสาหกรรมในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระไปสู่ผู้เรียนจำนวนมาก
7. เน้นด้านการผลิตและจัดส่งสื่อการสอนมากกว่าการทำการสอนโดยตรง
8. มีการจัดตั้งหน่วยงานและโครงสร้างขึ้นสนับสนุนการสอนและบริการผู้เรียน
9. ใช้การสื่อสารติดต่อแบบ 2 ทาง

ในการจัดการศึกษาทางไกลนั้น ได้ยึดหลักแนวปรัชญาการศึกษาทางไกลซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ที่มุ่งเปิดโอกาสทางการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษาตามความต้องการของสังคมและตนเองตั้งแต่แรกเกิดจนตาย (วิจิตร ศรีสอาน, 2534) ซึ่งหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 2 แนวคิด คือ แนวคิดที่ว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดหนึ่งและอีกแนวคิด คือแนวคิดที่ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิต (วิจิตร ศรีสอาน, 2529)

จากแนวคิดที่ว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลทุกเพศทุกวัยจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันได้อย่างดีมีความสุขและประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านวัตถุ การศึกษาจึงจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของสังคมและบุคคลทุกเพศทุกวัย การที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นได้ก็ต่อเมื่อยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยการผสมผสานการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งประยุกต์เอาเทคโนโลยีทางด้านสื่อสารมวลชนสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ (วิจิตร ศรีสอาน, 2529)

ขณะเดียวกัน หากพิจารณาถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาที่มีอยู่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะมีลักษณะเป็นการจำกัดวง ซึ่งมีการจำกัดทั้งในลักษณะของการจำกัดรับผู้เรียน ความจำกัดทางด้านโครงสร้าง และความจำกัดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับลักษณะของการศึกษาระบบเปิดที่มีลักษณะเป็นการศึกษาขยายวง การศึกษาทางไกลจึงมีส่วนในการขยายวง โดยมุ่งขยายโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรมได้ (วิจิตร ศรีสอาน, 2534)

ผลจากการยึดแนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักในการจัดการศึกษา นอกเหนือจากการก่อให้เกิดการขยายขอบเขตและแนวทางจัดการศึกษาแล้ว ยังก่อให้เกิดแนวคิดในการจัดการศึกษาระบบเปิด (Open Education) ที่ใช้การศึกษาทางไกล (Distance Education) ด้วยความเชื่อที่ว่า การศึกษาทางไกลเปิดโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตให้เป็นไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะสามารถศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ต้องละการประกอบอาชีพเพื่อมาเรียนเต็มเวลา โดยผู้เรียนสามารถใช้สื่อการเรียนที่เหมาะสมกับสภาพความพร้อมและความต้องการของตน เป็นการเอื้อต่อสภาพการดำรงชีวิตของผู้เรียน ซึ่งสามารถประกอบอาชีพไปด้วยและศึกษาไปด้วย และยังเป็นโอกาสให้ประชากรของประเทศได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ที่จะช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสหรือผู้พลัดโอกาสมีโอกาสได้รับการศึกษาอีก (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2534 ; วิจิตร ศรีสอาน, ประยูร ศรีประสาธน์ และ

ประจวบจิตร คำจตุรัส, 2534) จึงเป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตและขยายโอกาสทางการศึกษา ที่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย สามารถศึกษาได้เมื่อพร้อมที่จะเรียน

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษา ระบบการศึกษา และการบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล ได้จัดการศึกษา และมีระบบการศึกษา รวมทั้งการบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้

2.1 การจัดการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชเป็นมหาวิทยาลัยในระบบเปิด ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2521 เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งแรกที่ใช้ระบบการสอนทางไกล ยึดหลักการศึกษตลอดชีวิตมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชนทั่วไป เพิ่มพูนวิทยฐานะแก่ผู้ประกอบการอาชีพ และขยายโอกาสทางการศึกษาต่อสำหรับผู้สำเร็จมัธยมศึกษา เพื่อสนองความต้องการของบุคคลและสังคม โดยยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ฝ่ายแนะแนวการศึกษา, 2536) ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า "การที่ตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยนี้ ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยสมัยใหม่ที่จะให้ผู้มีความสามารถและมีความปรารถนาที่จะเรียน ศึกษาวิทยาการวิชาการ ก้าวหน้า กว้างขวางได้ เพราะได้ชื่อว่า คนไทยมีความเฉลียวฉลาด ขาดแต่โอกาสที่จะขยายความรู้ความสามารถของตน คนฉลาดที่ได้แสดงแล้วว่าเมื่อมีโอกาสก็ไปเรียนในชั้นสูงจะเรียกได้ว่าทัดเทียมอารยประเทศ" มหาวิทยาลัยจึงดำเนินการสอนโดยใช้ระบบการสอนทางไกล ซึ่งเป็นระบบการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ไกลกัน แต่สามารถมีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันได้ โดยอาศัยสื่อประสมเป็นสื่อการสอน อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิธีการอื่นที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนปกติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้นักศึกษาสามารถใช้เวลว่างของตนศึกษาด้วยตนเอง อันเป็นการเปิดให้มีเสรีภาพและความเสมอภาคในการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างทั่วถึงกัน

การใช้วิธีการศึกษาโดยผ่านสื่อการสอนต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกระบบการจัดการศึกษาใหม่ว่า "ระบบการศึกษาทางไกล" ซึ่งนักศึกษาจะศึกษาจากสื่อการสอนต่าง ๆ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2538)

1. ศึกษาจากวัสดุการศึกษาที่ส่งให้ทางไปรษณีย์ ซึ่งประกอบด้วย เอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ เทปเสียงประจำชุดวิชา และวัสดุการศึกษาอื่น ๆ
2. ศึกษาจากสื่อวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ที่จัดประกอบชุดวิชา
3. เข้ารับการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยประจำจังหวัดทั่วประเทศ
4. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองจากวัสดุการศึกษาอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ไว้ ณ ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดทุกจังหวัด
5. ในบางชุดวิชานักศึกษาต้องเข้าทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ ศึกษาค้นคว้าและทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ภายใต้ระยะเวลาและสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

จากการที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่นักศึกษา มหาวิทยาลัยจึงจัดสาระของหลักสูตรเป็นชุดวิชาที่บูรณาการเนื้อหาสาระและประสบการณ์ต่าง ๆ ของวิชาที่มีความสัมพันธ์กันเข้าไว้ด้วยกันอย่างมีระบบในรูปของชุดการสอนเรียกว่า "ชุดวิชา" ซึ่งแต่ละชุดวิชามีค่าไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิตทวิภาคของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยชุดวิชาหนึ่งจะแบ่งหน่วยการสอนออกเป็น 15 หน่วย แต่ละหน่วยการสอนใช้เวลาศึกษาประมาณ 12 ชั่วโมง มหาวิทยาลัยจึงจัดการศึกษาเป็นระบบทวิภาค ปีการศึกษาหนึ่งมี 2 ภาคการศึกษาปกติ แต่ละภาคการศึกษาปกติมีระยะเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์ แต่ละภาคการศึกษานักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนอย่างน้อย 1 ชุดวิชา แต่ไม่เกิน 3 ชุดวิชา จนกว่าจะครบจำนวนชุดวิชาตามหลักสูตรในสาขาวิชาที่ศึกษา ทั้งนี้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 3 เท่าของระยะเวลาการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

หลักสูตรที่มหาวิทยาลัยเปิดสอนนั้นมี 3 ลักษณะ คือ

1. หลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี)
2. หลักสูตรปริญญาตรีต่อเนื่อง (2 ปี และ 3 ปี)
3. หลักสูตรประกาศนียบัตร (1 ปี)

นับตั้งแต่เปิดสอนจนถึงปีการศึกษา 2537 มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนใน 10 สาขาวิชาได้แก่

1. สาขาวิชาศิลปศาสตร์
2. สาขาวิชานิติศาสตร์
3. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
4. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ
5. สาขาวิชานิติศาสตร์
6. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
7. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
8. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์
9. สาขาวิชารัฐศาสตร์
10. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

ในปีการศึกษา 2539 มหาวิทยาลัยมีโครงการเปิดสาขาวิชาเพิ่มอีก 1 สาขาวิชา ได้แก่ โครงการสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.2 ระบบการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ใช้ระบบการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้นักศึกษาสามารถใช้เวลาว่างศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาด้วยระบบการสอนทางไกล โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความพร้อม ความสะดวก

และความสนใจ โดยศึกษาจากสื่อประสมในรูปแบบของเอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ เทปเสียงประกอบชุดวิชา หนังสือและเอกสารอ่านประกอบต่าง ๆ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถศึกษาด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นน้อยที่สุด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2537ก) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชจึงถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาสาระและประสบการณ์ การวัดและการประเมินผลการศึกษา และการสำเร็จการศึกษาดังต่อไปนี้

การถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาสาระ และประสบการณ์

วิธีการจัดการศึกษาในระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชเป็นระบบสื่อประสม เพื่อให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบของเอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติที่ส่งให้นักศึกษาทางไปรษณีย์เป็นสื่อหลัก มีรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา และการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งวิทยาการในชุมชนที่มหาวิทยาลัยจัดให้เป็นสื่อเสริม นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้นักศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษา ดังต่อไปนี้

สื่อหลัก ประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบของเอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติที่มหาวิทยาลัยจัดให้นักศึกษาทางไปรษณีย์ได้แก่

1. เอกสารการสอนประจำชุดวิชา ซึ่งประกอบด้วยคำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ของชุดวิชา รายชื่อหน่วยการสอน วิธีการศึกษา ตลอดจนแผนการสอนของหน่วยต่าง ๆ เนื้อหาสาระในเอกสารการสอนจัดอยู่ในรูปแบบเรียนแบบโปรแกรม
2. แบบฝึกปฏิบัติประจำชุดวิชา ซึ่งประกอบด้วยคำชี้แจงในการใช้แบบฝึกปฏิบัติ รายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยการสอน แบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน ที่ว่างสำหรับบันทึกสาระสำคัญ ทำกิจกรรมและทำรายงาน รวมทั้งแบบเฉลยคำตอบ แบบทดสอบประจำหน่วย

สื่อเสริม เป็นสื่อที่จัดขึ้นเพื่อเสริมความรู้แก่นักศึกษา ได้แก่ สื่อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. รายการวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงประกอบชุดวิชาที่เปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษา ชุดวิชาละประมาณ 10 รายการ ความยาวรายการละประมาณ 20 นาที เนื้อหาสาระของรายการวิทยุกระจายเสียงนั้นเป็นการเสริมความรู้ในเอกสารการสอนให้กระจ่างยิ่งขึ้น การผลิตรายการมีหลายรูปแบบ อาทิ การสัมภาษณ์ ละคร การอภิปราย
2. รายการวิทยุโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ประกอบชุดวิชาที่เปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษา ชุดวิชาละประมาณ 2-3 รายการ ความยาวรายการละประมาณ 30 นาทีโดยเสนอเป็นรายชุดวิชาหรือเสนอเป็นชุดของรายการด้วยการรวมกลุ่มชุดวิชา การผลิตรายการมีหลายรูปแบบ อาทิ การแสดงละคร การอภิปราย การสัมภาษณ์

3. เทปเสียงประกอบชุดวิชา มหาวิทยาลัยผลิตเทปเสียงประกอบชุดวิชาเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์หรือตัวอย่างประกอบชุดวิชาในบางชุดวิชา เช่น ชุดวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษา เป็นต้น โดยเทปเสียงดังกล่าว มีลักษณะการนำเสนอที่ไม่ซ้ำกับรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่ใช้ประกอบในชุดวิชาเดียวกัน

4. หนังสือ เอกสารอ่านประกอบ และสื่อโสตทัศน มหาวิทยาลัยได้จัดหนังสือ เอกสารอ่านประกอบอื่น ๆ และสื่อโสตทัศน เช่น ภาพถ่าย สื่อสามมิติ เทปเสียง สไลด์ ภาพยนตร์ และวีดิทัศน์ เป็นต้น เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพิ่มเติมและเสริมความเข้าใจ โดยมหาวิทยาลัยจะจัดให้ไว้ ณ ศูนย์บริการการศึกษา เฉพาะกิจของมหาวิทยาลัยซึ่งตั้งอยู่ในห้องสมุดประชาชนจังหวัดทุกจังหวัด

5. การสอนเสริม เป็นบริการทางวิชาการอย่างหนึ่งที่มหาวิทยาลัยจัดให้แก่นักศึกษา ณ ศูนย์บริการการศึกษาต่าง ๆ โดยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัยเป็นผู้เสริมความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของชุดวิชาที่นักศึกษาศึกษาด้วยตนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้นตลอดจนสร้างความกระจำด้วยการตอบปัญหาข้อสงสัยของนักศึกษาเกี่ยวกับเอกสารการสอนที่ศึกษา

6. กิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์ การอบรมเข้ม และกิจกรรมก่อนสำเร็จการศึกษา โดยกิจกรรมที่นักศึกษาต้องปฏิบัติมีดังนี้

6.1 กิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์ ในบางชุดวิชา นักศึกษาต้องเข้ารับการฝึกภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์ โดยการเข้าร่วมในสถานการณ์จำลองหรือฝึกปฏิบัติเสริมทักษะและประสบการณ์ในวิชาชีพที่กำลังศึกษา ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ความชำนาญในวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนาบุคลิกภาพเจตคติและจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยมีกิจกรรมที่นักศึกษาต้องปฏิบัติดังนี้

6.1.1 การทำชุดทดลองด้วยตนเอง ในบางชุดวิชามหาวิทยาลัยจะจัดส่งชุดทดลองไปให้นักศึกษาฝึกทดลองตามวิธีการที่แนะนำไว้ในเอกสารการสอนหรือสาธิตให้ดูทางวิทยุโทรทัศน์และส่งคืนมหาวิทยาลัยเมื่อสิ้นภาคการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยอาจกำหนดว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวัดและประเมินผลการศึกษาชุดวิชานั้นได้

6.1.2 การฝึกปฏิบัติการในห้องทดลอง ในบางชุดวิชานักศึกษาจะได้รับมอบหมายให้เข้าห้องปฏิบัติการของสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน เช่น วิทยาลัย โรงพยาบาล โรงงาน เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยจะแต่งตั้งบุคลากรในหน่วยงานนั้นเป็นผู้นิเทศก์และประเมินผลการทำงานของนักศึกษาตามความเหมาะสม

6.1.3 การฝึกงาน ในบางชุดวิชามีลักษณะเนื้อหาที่นักศึกษาจะต้องฝึกงานและดูงานในสถานประกอบการและวิชาชีพต่าง ๆ ดังนั้น นักศึกษาจะต้องทำรายงานส่งให้มหาวิทยาลัยเพื่อประกอบการประเมินผลทุกครั้ง

6.1.4 การร่วมการประชุมสัมมนา ในบางชุดวิชานักศึกษาจะได้รับมอบหมายให้เข้าประชุมและสัมมนาทางวิชาการตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุดวิชา

6.1.5 การเข้าร่วมในสถานการณ์จำลอง ในบางชุดวิชา เช่น ชุดวิชาในสาขาวิชาวิทยาการจัดการ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ นักศึกษาจะต้องเข้าร่วมในสถานการณ์เพื่อฝึกทักษะความชำนาญในการแก้ปัญหาและการดำเนินงาน

6.1.6 การฝึกเสริมทักษะ ในบางสาขาวิชา เช่น สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ในบางชุดวิชา มีลักษณะเนื้อหาที่จะต้องฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานที่ให้บริการด้านสุขภาพอนามัยทั้งของรัฐบาลและเอกชน เช่น สถานบริการสุขภาพ โรงพยาบาล หน่วยงานบริการสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งในการฝึก

เสริมทักษะทางการพยาบาล นักศึกษาจะมีการฝึกด้วยตนเอง ฝึกเฉพาะกรณี ศูนย์ฝึกทักษะการพยาบาลและในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ มีชุดวิชาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยนักศึกษจะต้องลงทะเบียนเรียนและจะต้องเข้ารับการฝึกการผลิต 1 ชุดวิชา โดยเลือกจากชุดวิชาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ เพื่อเสริมสร้างให้เกิดทักษะในสาขาวิชานั้น และจะต้องเข้ารับการฝึกภาคปฏิบัติซึ่งทางสาขาวิชาจะแจ้งให้นักศึกษาทราบถึงวิธีการและสถานที่ฝึก เมื่อมีการเปิดให้ลงทะเบียนในชุดวิชาที่ต้องมีการฝึกเสริมทักษะดังกล่าว

6.2 การอบรมเข้ม (พิเศษ) ชุดวิชา มหาวิทยาลัยจะจัดให้มีการอบรมเข้ม (พิเศษ) ในกรณีที่มีชุดวิชาที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนวิชานั้นมาแล้ว 2 ครั้ง แต่ยังไม่ผ่านและเหลือเป็นชุดวิชาสุดท้ายเพียงชุดวิชาเดียว ก็จะสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรโดยการจัดการอบรมเข้มดังกล่าวมหาวิทยาลัยจะจัดให้ตามความสมัครใจ โดยมหาวิทยาลัยจะมีหนังสือถึงนักศึกษาที่มีคุณสมบัติเข้ารับการอบรมเป็นรายบุคคล

6.3 กิจกรรมชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพ เป็นกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดให้ก่อนที่นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาเพื่อเสริมสร้างเพิ่มพูนคุณภาพและประสิทธิภาพให้แก่บัณฑิต โดยมหาวิทยาลัยได้กำหนดกิจกรรมชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพไว้ในหลักสูตรการศึกษา โดยชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพเป็นชุดวิชาบังคับ ผู้ที่ศึกษาตามหลักสูตรซึ่งมีชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพเป็นวิชาบังคับจะต้องลงทะเบียนเรียนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพในภาคการศึกษาสุดท้ายที่คาดว่าจะสำเร็จการศึกษา ตามหลักสูตรชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพเป็นชุดวิชาที่ผู้ลงทะเบียนเรียนจะต้องศึกษาและสอบข้อเขียนร้อยละ 40 กับต้องเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการร้อยละ 60 โดยมหาวิทยาลัยจะส่งหนังสือแจ้งรายละเอียดกำหนดระยะเวลาและสถานที่ประชุมให้นักศึกษาทราบเป็นรายบุคคล

การวัดและประเมินผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยได้กำหนดให้มีการวัดและประเมินผลการศึกษาดังนี้

การวัดผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยกำหนดให้มีการวัดผลการศึกษา โดยการสอบไล่และวัดผลจากการฝึกปฏิบัติทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะเนื้อหาของแต่ละชุดวิชา โดยมหาวิทยาลัยจัดแบ่งลักษณะเนื้อหาชุดวิชาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ชุดวิชาเชิงทฤษฎี และชุดวิชาเชิงปฏิบัติ โดยสาขาวิชาจะเป็นผู้กำหนดลักษณะเนื้อหาของชุดวิชาและเพื่อให้การประเมินผลสอดคล้องกับลักษณะของชุดวิชา มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับการสอบไล่และการฝึกปฏิบัติของแต่ละชุดวิชา ดังนี้

ชุดวิชาเชิงทฤษฎี มีคะแนนการฝึกปฏิบัติไม่เกินร้อยละ 20 และให้คะแนนข้อเขียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

ชุดวิชาเชิงปฏิบัติ วัดผลโดยถือคะแนนฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ และคะแนนการสอบข้อเขียนเป็นส่วนประกอบ สาขาวิชาจะกำหนดสัดส่วนของคะแนนตามความเหมาะสมของแต่ละชุดวิชา

ส่วนการจัดสอบเพื่อวัดผลการศึกษา นั้น มหาวิทยาลัยจัดให้มีการสอบให้แก่นักศึกษา โดยจัดให้มีสนามสอบในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งการจัดสอบในแต่ละปีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การสอบไล่ มหาวิทยาลัยจะจัดสอบหลังจากเปิดภาคการศึกษาแล้วประมาณ 4 เดือนโดยในภาคการศึกษาที่ 1 จะจัดสอบภายในเดือนตุลาคม ภาคการศึกษาที่ 2 จะจัดสอบภายในเดือนเมษายน ส่วนภาคการศึกษาพิเศษจะจัดสอบภายในเดือนสิงหาคม

2. การสอบซ่อม มหาวิทยาลัยจะสอบซ่อมให้เฉพาะผู้ที่ได้ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษานั้น ๆ และมีผลการสอบไม่ผ่าน หรือไม่ได้เข้าสอบ โดยจะจัดสอบหลังจากการสอบไล่ประจำภาคแล้วประมาณ 3-4 เดือน โดยในภาคการศึกษาที่ 1 จะจัดสอบซ่อมภายในเดือนกุมภาพันธ์ ส่วนในภาคการศึกษาที่ 2 จะจัดสอบซ่อมภายในเดือนสิงหาคม ซึ่งการจัดสอบซ่อมจะจัดพร้อมกับการจัดสอบในภาคการศึกษาพิเศษ

หลังจากการสอบไล่หรือการสอบซ่อมแล้วประมาณ 1 เดือน มหาวิทยาลัยโดยสำนักทะเบียนและวัดผลจะแจ้งผลการสอบให้แก่นักศึกษาทราบเป็นรายบุคคล 3 วิธี ได้แก่ การแจ้งผลการสอบทางไปรษณีย์ การแจ้งผลการสอบทางโทรศัพท์โดยผ่านบริการทางคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัย หรือการแจ้งผลการสอบผ่านระบบโทรคมนาคม (Tele-Banking) ซึ่งเป็นบริการของธนาคารพาณิชย์ที่ให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย

การประเมินผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยประเมินผลการศึกษา โดยให้เป็นลำดับขั้นตามเกณฑ์ของคะแนนร้อยละของแต่ละชุดวิชา ซึ่งมหาวิทยาลัยให้ลำดับขั้นของสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ของนักศึกษาในแต่ละชุดวิชาดังนี้

H	(Honour : เกียรตินิยม)	ได้คะแนนร้อยละ 76 ขึ้นไป
S	(Satisfactory : ผ่าน)	ได้คะแนนระหว่างร้อยละ 60-75
U	(Unsatisfactory : ไม่ผ่าน)	ได้คะแนนไม่ถึงร้อยละ 60
I	(Incomplete : ไม่สมบูรณ์)	จะกำหนดให้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) นักศึกษาที่ไม่ได้เข้าสอบชุดวิชานั้นเป็นครั้งแรกจะได้สัญลักษณ์ I เมื่อเข้าสอบซ่อมจะได้ลำดับขั้นตามผลการสอบโดยไม่มีเครื่องหมาย * (ลำดับขั้นที่มีเครื่องหมาย * กำกับ แสดงว่าเคยสอบชุดวิชานั้นไม่ผ่านมาแล้ว) แต่ถ้าไม่ได้เข้าสอบซ่อม สัญลักษณ์ I จะเปลี่ยนเป็น U โดยอัตโนมัติ หรือ

2) การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดตามหลักสูตรไม่สำเร็จสมบูรณ์ในภาคการศึกษาที่จะลงทะเบียนเรียน

สำหรับการนับชุดวิชาสะสมเพื่อให้ครบตามหลักสูตรนั้น มหาวิทยาลัยจะนับเฉพาะชุดวิชาที่นักศึกษาสอบได้ลำดับขั้น H และ S เท่านั้น โดยแต่ละลำดับขั้นจะมีค่าดังนี้

H	ของแต่ละชุดวิชา มีค่า	4.00
I	ของแต่ละชุดวิชา มีค่า	2.30

การสำเร็จการศึกษา

นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเมื่อสอบผ่านทุกชุดวิชาครบถ้วนตามหลักสูตร ทั้งนี้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 3 เท่าของระยะเวลาการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ส่วนนักศึกษาที่มีผลการเรียนดีจะได้รับปริญญาเกียรตินิยมโดยมหาวิทยาลัยมีเกณฑ์กำหนดไว้ดังนี้

1. ปริญญาเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง นักศึกษาที่มีสิทธิ์ได้รับปริญญาเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1.1 สอบได้ชุดวิชาครบตามหลักสูตรภายในกำหนดเวลาในหลักสูตร
- 1.2 ไม่เคยสอบได้คะแนนลำดับชั้น U ในชุดวิชาใดตลอดหลักสูตร
- 1.3 ไม่เคยเรียนซ้ำชุดวิชาใดเพื่อยกระดับคะแนน
- 1.4 มีชุดวิชาสะสมของลำดับชั้น H เป็นจำนวนตั้งแต่สามในสี่ของชุดวิชาทั้งหมด

2. ปริญญาเกียรตินิยมอันดับสอง นักศึกษาที่มีสิทธิ์ได้รับปริญญาเกียรตินิยมอันดับสองจะต้องมีคุณสมบัติตามข้อ 1.1 ข้อ 1.2 และข้อ 1.3 อีกทั้งเป็นผู้ที่มีชุดวิชาสะสมของลำดับชั้น H เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของชุดวิชาสะสมทั้งหมด

สำหรับนักศึกษาที่ได้รับเทียบงานรายวิชาหรือโอนชุดวิชา ไม่มีสิทธิ์ได้รับปริญญาเกียรตินิยม

2.3 การบริการการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกลโดยอาศัยสื่อประสม เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาที่ศึกษาด้วยตนเองที่บ้านโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนตามปกติ โดยมหาวิทยาลัยได้ตระหนักดีว่านักศึกษาของมหาวิทยาลัยซึ่งมีอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ อาจพบปัญหาบางประการในการศึกษาด้วยตนเองจากระบบการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัย เพราะระบบนี้เป็นระบบใหม่ในประเทศไทย ประกอบกับนักศึกษาไม่มีโอกาสได้พบกับผู้สอนอยู่เป็นประจำ ไม่ทราบวาสถานศึกษาหรือสถานที่ทำการของมหาวิทยาลัยที่ตนศึกษาอยู่นั้นมีสภาพเป็นอย่างไร จึงเกิดความรู้สึกว่ตนเองต้องศึกษาตามลำพัง ขาดที่ปรึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537ข) ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะลดน้อยลง และเพื่อเป็นการช่วยให้การศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษามีประสิทธิภาพอีกทั้งเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาด้วยเหตุนี้ระบบการให้บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จึงจำเป็นต้องจัดในลักษณะที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงได้จัดระบบการบริการการศึกษาให้ใกล้ชิดตัวนักศึกษามากที่สุดและสอดคล้องกับระบบการศึกษาทางไกลได้แก่ การบริการรับเข้าศึกษาและขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา การบริการจัดส่งวัสดุการศึกษาและสื่อสิ่งพิมพ์ทางไปรษณีย์ การบริการการเรียนการสอน การบริการจัดสอบ (ธีรยุทธ์ เสนิงค์ ณ อรุณยา และ เรวัณน์ สุธรรม, 2534 ; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536, 2537ก, 2537ข) ดังต่อไปนี้

การบริการรับเข้าศึกษาและขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา

มหาวิทยาลัยจะเปิดบริการรับเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยปีละครั้ง โดยทั่วไปมหาวิทยาลัยจะให้บริการในการสมัครเข้าศึกษาในภาคการศึกษาแรก ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี โดยจำหน่ายระเบียบการและใบสมัครทางไปรษณีย์หรือตามสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด ส่วนการสมัครเข้าศึกษานั้น ผู้ที่ประสงค์จะสมัครเข้าศึกษา สามารถสมัครและลงทะเบียนเรียนได้ทั้งทางไปรษณีย์หรือ ณ ที่ทำการของมหาวิทยาลัย เมื่อมหาวิทยาลัยได้รับหลักฐานและตรวจสอบหลักฐานการสมัครและการลงทะเบียนเรียนเรียบร้อยแล้ว จะตอบรับการขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาพร้อมกับส่งบัตรประจำตัวนักศึกษาให้แก่ผู้สมัครทางไปรษณีย์

การบริการจัดส่งวัสดุการศึกษาและสื่อสิ่งพิมพ์ทางไปรษณีย์

ด้วยการที่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมีอยู่กันอย่างกระจายทั่วประเทศ มหาวิทยาลัยจึงได้รับความร่วมมือจากการสื่อสารแห่งประเทศไทย จัดส่งวัสดุการศึกษาและสื่อสิ่งพิมพ์ให้แก่นักศึกษาถึงที่อยู่ในท้องถิ่น โดยนักศึกษาไม่ต้องมาติดต่อขอรับวัสดุการศึกษาและสื่อสิ่งพิมพ์โดยตรงกับมหาวิทยาลัย วัสดุการศึกษาและสื่อสิ่งพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยจัดส่งให้นักศึกษาทางไปรษณีย์ ได้แก่ คู่มือนักศึกษา หลักสูตรสาขาวิชา เอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ เทปเสียงประจำชุดวิชา ตารางออกอากาศรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ตารางสอนเสริม คู่มือและเอกสารการลงทะเบียนเรียนประจำภาคการศึกษา แจ้งกำหนดการสอบไล่หรือสอบซ่อม ผลการสอบ เอกสารอื่น ๆ เช่น ข่าวมหาวิทยาลัย (ข่าว มสธ.) ซึ่งเป็นเอกสารประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสาร ข้อมูล กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยให้นักศึกษาทราบ และจดหมายติดต่อจากมหาวิทยาลัย เป็นต้น

การบริการการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนทางไกลโดยอาศัยสื่อประสม หรือสื่ออื่นที่สามารถช่วยให้นักศึกษาสามารถศึกษาด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนนั้น การบริการสื่อการศึกษาด้านการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัยจัดให้นักศึกษาจึงมีดังนี้

1. การบริการสื่อหลัก มหาวิทยาลัยจัดส่งวัสดุการศึกษาต่าง ๆ ที่เป็นสื่อหลักอันได้แก่ เอกสารการสอน และแบบฝึกปฏิบัติ ให้แก่นักศึกษาทางไปรษณีย์ในทันทีที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียน
2. การบริการสื่อเสริม มหาวิทยาลัยจัดให้บริการสื่อเสริม ดังต่อไปนี้
 - 2.1 บริการการสอนทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งมหาวิทยาลัยผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงประกอบชุดวิชาที่เปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษา ชุดวิชาละประมาณ 10 รายการ ความยาวรายการละ 20 นาที ในหลายรูปแบบ เช่น การสัมภาษณ์ ละคร การอภิปราย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมความรู้ในเอกสารการสอนให้กระจ่างยิ่งขึ้น โดยปัจจุบันมหาวิทยาลัยให้บริการการกระจายเสียงในเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์เป็นประจำทุกวัน ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเครือข่าย 2 เพื่อการศึกษาและสถานีวิทยุกระจายเสียง 1 ปณ. ของกรมไปรษณีย์โทรเลข โดยมหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ตารางการออกอากาศรายการวิทยุกระจายเสียงที่เปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษาเป็นเล่ม และจัดส่งให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าก่อนเปิดภาคการศึกษา

2.2 บริการการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยผลิตรายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ ประกอบชุดวิชา ชุดวิชาละ 3 รายการ ความยาวรายการละ 30 นาที โดยเสนอเป็นชุดของรายการด้วยการรวมกลุ่ม ชุดวิชาหรือแยกเฉพาะชุดวิชา รูปแบบของรายการมีหลายรูปแบบ อาทิ การแสดงละครการอภิปราย การสัมภาษณ์ เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยจัดส่งเทปรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาไปออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. สัปดาห์ละ 8 รายการ และทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ สัปดาห์ละ 35 รายการ โดยแพร่ภาพออกอากาศทั่วประเทศ โดยมหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ตารางออกอากาศรายการวิทยุโทรทัศน์ที่เปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษาเป็นเล่มและจัดส่งให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าก่อนเปิดภาคการศึกษา

2.3 บริการสอนเสริม การสอนเสริมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เป็นการให้บริการทางวิชาการแก่นักศึกษา โดยคณาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนเสริมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัย ที่จะมีโอกาสพบปะกับนักศึกษาโดยตรง ซึ่งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ขึ้นระหว่างนักศึกษากับคณาจารย์ และนักศึกษาด้วยกันเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางด้านวิชาการระหว่างนักศึกษากับมหาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างการสอนเสริมและสื่อการสอนอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา เพื่อให้ทราบปัญหาการศึกษาด้วยตนเองที่นักศึกษาประสบอยู่ เพื่อจะได้หาแนวทางดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป และเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสรับการแนะนำทางการศึกษา การให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการ จากบุคลากรที่มหาวิทยาลัยมอบหมาย และเพื่อให้การจัดการสอนเสริมมีลักษณะยืดหยุ่นและเอื้อต่อการเข้ารับบริการของนักศึกษามหาวิทยาลัยจึงกำหนดให้จัดการสอนเสริมขึ้นในวันเสาร์และอาทิตย์ ณ ศูนย์บริการการศึกษาทั่วประเทศโดยถือเป็นกิจกรรมที่นักศึกษาจะเข้ารับบริการได้ตามความสมัครใจ ไม่เป็นการบังคับ โดยมหาวิทยาลัยจะแจ้งกำหนดเวลาการสอนเสริมในข่าวมหาวิทยาลัย (ข่าว มสธ.) สื่อมวลชนต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้ทราบอย่างทั่วถึง

2.4 บริการคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชได้พัฒนาการบริการคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเป็นระบบไวท์ไทย โดยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัยยูแอลบี ประเทศแคนาดา เพื่อนำมาใช้เป็นสื่อเสริมในการเรียนการสอนทางไกล โดยเป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถสร้าง เก็บ และแสดงข้อมูลทั้งที่เป็นสาระเนื้อหาในภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาพประกอบ ทั้งเปิดโอกาสให้มีการโต้ตอบกันระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์และนักศึกษาในขณะที่กำลังใช้บทเรียน โดยผู้ใช้เครื่องสามารถเลือกศึกษาและทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุดวิชาที่เปิดสอน ให้ใช้แล้ว 3 ชุดวิชา คือ ชุดวิชาวิทยาศาสตร์กับสังคม ชุดวิชาสถิติเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ และชุดวิชาคณิตศาสตร์สำหรับสังคมศาสตร์ การนำคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมาใช้เป็นสื่อเสริมนั้นได้มีการติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ดังกล่าวไว้ให้บริการ ณ ศูนย์วิจัยพัฒนาบริการซึ่งกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทุกภาคของประเทศไทย

2.5 บริการแนะแนวและให้คำปรึกษาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยได้จัดบริการแนะแนวให้แก่ นักศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษาเกิดความคุ้นเคยกับระบบการศึกษาและสามารถศึกษาด้วยตนเอง อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ บริการแนะแนวที่จัดให้ได้แก่ การปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ การบริการให้คำปรึกษา ทางวิชาการก่อนการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา ประจำจังหวัดเป็นเวลา 30 นาที การบริการตอบคำถาม ของนักศึกษา บริการให้คำปรึกษาด้านกิจกรรมนักศึกษาเป็นต้น โดยในด้านกิจกรรมนักศึกษา นั้น มหาวิทยาลัยได้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาที่อยู่กระจัดกระจายทั่วประเทศได้รวมกลุ่มกันในรูปของ "ชมรมนักศึกษา" เพื่อเป็น

แหล่งกลางและร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและมหาวิทยาลัย โดยจัดอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษาชมรมนักศึกษา นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้จัดให้มีการบริการแนะแนวการศึกษาและอาชีพเพื่อจะช่วยให้นักศึกษาสามารถศึกษาด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษาทางไกล การจัดเวลาเรียน การเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน หรือการศึกษาต่อในระดับสูง ตลอดจนให้คำปรึกษาทางด้านส่วนตัว บุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม รวมทั้งให้บริการแนะแนวการประกอบอาชีพอีกด้วย โดยที่มหาวิทยาลัยจัดบริการแนะแนวดังกล่าวให้แก่นักศึกษาทางสื่อต่าง ๆ เช่น ทางจดหมาย โทรศัพท์ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งการให้บริการแนะแนวเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มอีกด้วย

การบริการจัดสอบ

มหาวิทยาลัยจัดให้มีบริการจัดสอบในแต่ละภาคการศึกษา 2 ครั้ง โดยจัดสนามสอบทุกจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็นการประหยัดและอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษา โดยมหาวิทยาลัยจัดสนามสอบจังหวัดละหนึ่งสนามสอบเป็นอย่างน้อย ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดที่เป็นศูนย์บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น โดยจัดสอบให้ตรงกับวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และดำเนินการสอบแต่ละครั้งให้เสร็จสิ้นภายใน 2 วัน ดังนั้นนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดใดก็จะเข้าสนามสอบในจังหวัดของตนโดยไม่กระทบต่อการทำงานของนักศึกษา

จากการที่มหาวิทยาลัยจัดให้มีบริการการศึกษาต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศนั้น การให้บริการศึกษาดังกล่าวนอกจากจะมีหน่วยงานประจำของมหาวิทยาลัยให้บริการแล้ว ยังมีหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันการศึกษาและส่วนราชการอื่นทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการเป็นเครือข่ายของการบริการการศึกษาอยู่ทั่วประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการการศึกษาซึ่งมีอยู่ 4 ลักษณะคือ

1. ศูนย์บริการการศึกษามภาค เป็นศูนย์บริการการศึกษาระดับภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มหาวิทยาลัยจัดตั้งเป็นศูนย์บริการการศึกษามภาคขึ้น ณ สถาบันการศึกษานั้น โดยมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดบริการสอนเสริม สรรหาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่สอนเสริมเฉพาะในภาคที่รับผิดชอบ จัดสนามสอบ ให้คำปรึกษาและแนะแนวการศึกษาแก่นักศึกษา ตลอดจนประชาสัมพันธ์ และให้บริการข่าวสารต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

2. ศูนย์บริการการศึกษาจังหวัด เป็นศูนย์บริการการศึกษาระดับท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้มหาวิทยาลัยจัดตั้งเป็นศูนย์บริการการศึกษาจังหวัดขึ้น ณ โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดทั่วประเทศ โดยมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดสถานที่ที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การปฐมนิเทศนักศึกษา การสอนเสริม การสอบ การแนะแนวการศึกษา กิจกรรมเสริมการศึกษาอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา เป็นแหล่งบริการข่าวสารและหน่วยประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย รวมทั้งเป็นหน่วยประสานงานในการติดต่อระหว่างนักศึกษา กับมหาวิทยาลัย ในกรณีที่นักศึกษาไม่สามารถติดต่อกับมหาวิทยาลัยได้โดยตรงอีกด้วย

3. ศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจ เป็นศูนย์บริการการศึกษาที่จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของสาขาวิชาเป็นครั้งคราวตามความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาเฉพาะอย่าง เช่น สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ จัดตั้งศูนย์บริการการศึกษาขึ้น ณ โรงพยาบาลต่าง ๆ โดยศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้การศึกษา ให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการ เสริมความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ ฝึกงาน ฝึกปฏิบัติในห้องทดลองปฏิบัติงานภาคสนามเฉพาะวิชาแก่นักศึกษาของสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

4. ศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจ "มุ่ม มสธ." เป็นศูนย์บริการห้องสมุดและสื่อการศึกษาที่ได้รับความร่วมมือจาก กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการให้จัดตั้งมุ่ม มสธ. ขึ้น ในมุ่มหนึ่งของห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดทุกจังหวัด ส่วนในกรุงเทพมหานคร ได้รับความร่วมมือจากกรุงเทพมหานครให้จัดตั้ง มุ่ม มสธ. ขึ้นในมุ่มหนึ่งของห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี และห้องสมุดประชาชนซอยพระนาง โดยมีบทบาทเป็น ศูนย์จัดเก็บและให้บริการสื่อการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้จัดส่งไปให้บริการ นอกจากนี้แล้วมหาวิทยาลัยยังได้ จัดตั้งศูนย์วิทยบริการในระดับภูมิภาคซึ่งเป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัย เพื่อให้บริการข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยแก่นักศึกษา นักเรียน และผู้สนใจใฝ่รู้ทั่วไป

ตอนที่ 3 การศึกษาด้วยตนเอง

การศึกษาด้วยตนเอง มีทฤษฎีและแนวคิด ดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาด้วยตนเอง

การศึกษาด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ในแง่ของการเรียนการสอน Chang และคณะ (1983) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการเรียนของผู้เรียนโดยไม่ต้องมีผู้สอนปรากฏอยู่ โดยการใช้สื่อหรือวิธีการอย่างอื่นที่ทดแทนการสอนของผู้สอน ซึ่งอาจจะเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม เช่น เอกสาร ตำราที่เป็นสิ่งพิมพ์ หรืออาจใช้สื่อการสอนอย่างอื่น เช่น โทรทัศน์ หรือคอมพิวเตอร์ ตามความหมายของ Chang และคณะ จึงมีความหมายที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยการใช้สื่อทางไกล (วิจิตร ศรีสอาน, 2529, 2534)

การศึกษาด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนของตนเองเป็นหลัก โดยเป็นผู้วางแผนการเรียน คิดหาวิธีเรียน การปฏิบัติตนในการเรียน ทั้งที่เป็นกิจกรรมการเรียน การฝึกปฏิบัติ การจัดเวลาเรียน สถานที่และสภาพแวดล้อมทางการเรียน รวมทั้งประเมินการเรียนรู้ของตนเอง (Merriam and Caffarella, 1991; Caffarella and O'Donnell, 1989) การศึกษาด้วยตนเองจึงเป็นหนทางหรือวิธีการที่นำมาสู่การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ในสิ่งที่ค้นพบใหม่ ๆ อยู่เรื่อย ๆ ควบคู่ไปกับที่บุคคลคิดถึงสิ่งที่ตนเองสนใจ หรือเห็นความสำคัญต่อการเรียนรู้ของตน บุคคลจะยินดีที่จะทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Houle, 1984) การศึกษาด้วยตนเองจึงเป็นการศึกษาที่มีลักษณะที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนตามความสะดวก ความสนใจ ทั้งนี้ ผู้เรียนสามารถกระทำได้ทั้งในการศึกษาในระบบ หรือที่เป็นการศึกษาอิสระก็ได้เช่นกัน (Merriam and Caffarella, 1991 ; Willen, 1984)

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาด้วยตนเอง คือการเป็นการศึกษาที่ผู้ศึกษามีอิสระในการศึกษาของตนเอง ซึ่งในประเด็นของความเป็นอิสระนี้ Osborne (1985) แสดงทัศนะว่า การศึกษาด้วยตนเองในระบบการศึกษาทางไกล ผู้เรียนควรมีอิสระที่จะเลือกใช้เวลา หรือกำหนดเวลาสำหรับการเรียนของตนเอง รวมทั้งกำหนดวัน เวลา สำหรับการสอบของตนเอง โดยในทางปฏิบัติ ในส่วนของการเรียนนั้น สถาบันการศึกษาอาจกำหนดเวลาเรียนไว้เป็นช่วงเวลากว้าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดวัน เวลาเรียนให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม

Candy (1991) ชี้ว่า ผู้เรียนจะมีอิสระในการเรียนอยู่ในระดับหนึ่ง โดยไม่มีอิสระโดยสมบูรณ์เสียทีเดียว ซึ่งในทางปฏิบัติสถาบันการศึกษามักจะกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตร รวมทั้งการวัดและประเมินผลทางการเรียน โดยผู้เรียนมีอิสระในการจัดกิจกรรมการศึกษาด้วยตนเองเพื่อให้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน

ในส่วนของขั้นตอนหรือวิธีในการศึกษาด้วยตนเอง Knowles (1975) ได้สรุปขั้นตอนในการศึกษาด้วยตนเองไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. วินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้
2. สร้างเป้าหมายในการเรียนรู้
3. กำหนดทรัพยากรบุคคลรวมทั้งวัสดุที่ใช้ในการเรียน
4. เลือกและกระทำวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม
5. ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาวิจัยและการสัมภาษณ์ผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองของ Tough (1979) โดย Tough สรุปว่าบุคคลมีความสามารถอย่างหลากหลายในการวางแผนและนำตนเองเพื่อให้ตนเองสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาด้วยตนเอง ทั้งหมด 13 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดสาระความรู้และทักษะที่จะเรียนรู้
2. กำหนดกิจกรรมการเรียนที่เฉพาะเจาะจง วิธีการเรียนรู้ รวมทั้งทรัพยากรหรือเครื่องมือในการเรียนรู้
3. กำหนดสถานที่ที่จะเรียน
4. ตั้งเป้าหมายการเรียนที่เฉพาะเจาะจง
5. กำหนดเวลาที่จะเริ่มเรียน
6. กำหนดก้าวเดิน หรือขั้นตอนความก้าวหน้าในการเรียน
7. ประเมินระดับความรู้และทักษะของตนเองเพื่อจูงใจในการศึกษาเพิ่มเติม
8. ค้นหาสิ่งที่ทำให้เรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพหรือหาทางป้องกันสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้
9. แสวงหาทรัพยากร เครื่องมือการศึกษาให้เพียงพอ
10. เตรียมหรือจัดสภาพห้องหรือสถานที่ที่ใช้เรียน หรือจัดเงื่อนไขทางกายภาพต่าง ๆ ให้มีความพร้อม

ที่จะเรียน

11. สำรองหรือหาเงินไว้ใช้เมื่อยามจำเป็นที่ต้องใช้ทรัพยากรในการเรียน ทั้งที่เป็นบุคคลและทรัพยากรที่ไม่เป็นบุคคล

12. หาเวลาสำหรับการเรียน

13. พยายามก้าวขึ้นตอนการเรียนให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน

มีคำถามที่น่าสนใจว่า บุคคลสามารถเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองได้อย่างไร Merriam และ Caffarella (1991) ได้สรุปว่า กระบวนการศึกษาด้วยตนเองมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการศึกษาในระบบ ดังนั้นผู้เรียนจึงเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองเช่นเดียวกับการที่เรียนรู้จากการศึกษาในระบบ ดังนั้นการเรียนรู้ของผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองจึงเป็นการเรียนรู้ตามนิยามของการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาที่ให้ความหมายโดยสรุปว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัดของแต่ละบุคคล หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการที่ผู้เรียนปรับตนเองเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย (สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526 ; สุรางค์ โค้วตระกูล, 2533)

ทฤษฎีการเรียนรู้พื้นฐานที่สามารถอธิบายการเรียนรู้ของผู้ที่ศึกษาด้วยตนเอง หรือผู้ที่ศึกษาทางไกลที่สำคัญมีดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning) ของ B.F. Skinner มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขการเสริมแรง ซึ่งในด้านการศึกษาดด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการจัดวางเงื่อนไขการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปแบบของการสอนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) ดังนั้น ผู้เรียนจึงเรียนรู้จากบทเรียนที่ใช้ในการสอนทางไกลได้ด้วยตนเอง โดยมีข้อมูลป้อนกลับหรือคำเฉลยทำหน้าที่เป็นตัวเสริมแรงเมื่อตอบคำถามหรือทำกิจกรรมถูกต้อง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Learning) ของ Jerome Bruner โดยมีความเชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ประมวลข้อมูลข่าวสารจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสำรวจสิ่งแวดล้อม เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยกระบวนการทางปัญญาที่จะเกิดจากการค้นพบเนื่องจากผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็น จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสำรวจสภาพแวดล้อมและเกิดการเรียนรู้โดยการค้นพบขึ้น การเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีนี้สามารถเกิดขึ้นได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จากการจัดสภาพการเรียนรู้จากผู้สอน จะเป็นการกระตุ้นให้รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง และจะช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและจำได้นาน

3. การเรียนรู้แบบมีความหมาย (Meaningful Verbal Learning) ของ David Ausubel เป็นทฤษฎีที่เห็นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นถ้าสิ่งที่เรียนรู้ใหม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เดิม ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากการฟังบรรยาย หรือศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูป

4. ทฤษฎีตามแนวมนุษยนิยมของ Carl Rogers มีแนวคิดว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่บุคคลมีความโน้มเอียงตามธรรมชาติที่จะพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นผู้ที่กำหนดและควบคุมและเลือกเป้าหมายที่จะศึกษาด้วยตนเอง ตามลักษณะของเอ็กต์บุคคล ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนรับรู้่ววิชาที่เรียนมีความหมายและมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของชีวิตผู้เรียน และเป็นการลงมือกระทำของผู้เรียนเองที่ตนเองเป็นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Androgogy) ของ Knowles โดยมีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนให้กับเด็ก โดยมีหลักการ 5 ข้อ ดังนี้

5.1 เมื่อบุคคลเติบโตและมีวุฒิภาวะบุคคลจะเปลี่ยนอัตมโนทัศน์ จากการเป็นผู้พึ่งพาหรือขึ้นต่อผู้อื่น เป็นผู้มีอิสระหรือเป็นผู้ที่นำตนเองได้

5.2 เมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์จะเป็นผู้ที่ค้นหา แสวงหาประสบการณ์ จนเปี่ยมไปด้วยแหล่งของการเรียนรู้

5.3 เมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะ จะมีความพร้อมที่จะเพิ่มผลผลิตของความรู้ ที่เป็นการพัฒนาตนเอง

5.4 ผู้ใหญ่จะมีแนวทางในการเรียนรู้ที่ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem-centered) มากกว่าการยึดสาระเป็นศูนย์กลาง (Subject-centered)

5.5 ผู้ใหญ่จะมีแนวโน้มที่จะทำตามสิ่งจูงใจภายในตนเองมากกว่าสิ่งจูงใจภายนอก

ตามทฤษฎีของ Knowles ผู้เรียนจะมีความรู้สึกรักอยากเรียน เมื่อมีสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวก ความพร้อม มีเป้าหมายในการเรียนของตน ยอมรับที่จะมีความรับผิดชอบในการวางแผนการเรียนของตน และปฏิบัติในการเรียนรวมทั้งแสดงความก้าวหน้าในการเรียนของตน

จากทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา สามารถอธิบายการเรียนรู้ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่ศึกษาด้วยตนเองสามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับการศึกษาจากผู้อื่นหรือการศึกษาในระบบ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นกับองค์ประกอบการเรียนการสอนที่จะต้องสัมพันธ์กัน คือ ผู้สอน เนื้อหา และผู้เรียน ซึ่งแม้ว่า การศึกษาด้วยตนเอง เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนไม่มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรงมากนัก แต่ก็มีปฏิสัมพันธ์กันทางอ้อมโดยผ่านสื่อที่ถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์โดยผู้สอน บทบาทการเรียนรู้ส่วนใหญ่จึงอยู่ที่ตัวผู้เรียนเอง ที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์กับสื่อ โดยการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในการศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้ให้มากที่สุด

3.2 การศึกษาด้วยตนเองในระบบการศึกษาทางไกล

วิธีการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลนั้น กิจกรรมการเรียนการสอนต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้ ซึ่งได้แก่ เอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติประจำชุดวิชา เป็นกิจกรรมหลัก พร้อมทั้งทำกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในเอกสารการสอนให้ครบถ้วน นอกนั้น ยังมีการเรียนโดยอาศัยสื่อเสริมและการเข้าร่วมกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์ จะเห็นได้ว่า กิจกรรมการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาด้วยตนเอง นักศึกษาจึงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อหลักที่มหาวิทยาลัยจัดให้

วิธีการศึกษาด้วยตนเองนั้นมีหลายวิธี ซึ่งฝ่ายแนะแนวการศึกษา (2536) ได้เสนอวิธีการที่จะช่วยให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดีและสอดคล้องกับระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชที่นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

1. วางแผนการศึกษาด้วยตนเอง โดยปฏิบัติดังนี้

1.1 ตรวจสอบเวลาว่างของตนเองแล้วลงทะเบียนเรียนให้เหมาะสมกับเวลาที่สามารถจะทุ่มเทให้กับ การศึกษาได้ การศึกษา 1 ชุดวิชา ควรมีเวลาศึกษาประมาณ 6-12 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละ 1-2 ชั่วโมง

1.2 กำหนดตารางเวลาประจำวันสำหรับการศึกษาจากเอกสารการสอน โดยศึกษาแต่ละครั้ง ประมาณ 1-2 ชั่วโมง หรือศึกษาให้จบอย่างน้อย 1 ตอน

1.3 ตรวจสอบเวลาออกอากาศรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งตารางสอน เสริมชุดวิชาที่ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคการศึกษา แล้วบันทึกช่วงเวลารับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงและ รายการวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งกำหนดวัน-เวลา และสถานที่ที่จะเข้ารับการสอนเสริม

2. ปฏิบัติตามแผนการศึกษาด้วยตนเอง เมื่อได้วางแผนการศึกษาด้วยตนเองแล้ว นักศึกษาควรปฏิบัติตาม แผนของตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ดังนี้

2.1 การศึกษาเอกสารการสอนด้วยตนเอง นักศึกษาควรปฏิบัติตามวิธีการศึกษาที่กำหนดไว้ในแต่ละชุดวิชาตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1.1 อ่านแผนการสอนประจำหน่วย เริ่มตั้งแต่หน่วยที่ 1 จะทำให้มองเห็นภาพรวมทั้งหมดของเนื้อหาสาระที่กำลังจะอ่าน

2.1.2 ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในแบบฝึกปฏิบัติ เพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักศึกษาว่า มีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด

2.1.3 อ่านแผนการสอนประจำตอน เพื่อจะได้ทราบภาพรวมของเนื้อหาในส่วนย่อยของหน่วย

2.1.4 อ่านเนื้อหาสาระในแต่ละตอน

2.1.5 บันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมตามที่กำหนด

2.1.6 เมื่ออ่านเนื้อหาและทำกิจกรรมครบ 1 หน่วยแล้ว ให้ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียน เพื่อทดสอบว่า นักศึกษามีความเข้าใจและมีความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด หรือยังไม่เข้าใจในเนื้อหาส่วนใด เพื่อที่จะย้อนกลับไปศึกษาในส่วนที่ไม่เข้าใจต่อไป

2.1.7 ศึกษาหน่วยต่อ ๆ ไป โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับวิธีการศึกษาในหน่วยที่ผ่านมา

2.2 การศึกษาจากสื่อเสริมอื่น ๆ หากนักศึกษามีเวลาพอที่จะศึกษาสื่อเสริมอื่น ๆ อันได้แก่ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ เข้ารับการสอนเสริม หรือศึกษาเพิ่มเติมจาก "มม มสธ" นักศึกษาควรแบ่งเวลาส่วนหนึ่งเพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากวิธีการศึกษาตามวิธีที่มหาวิทยาลัยแนะนำแล้ว อติวัตน์ พรหมสา (2534) ได้แนะนำวิธีการศึกษาด้วยตนเองแก่นักศึกษา โดยอาศัยกระบวนการปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาที่นักศึกษาคควรปฏิบัติ ดังนี้

1. การบริหารเวลา
2. การวางแผนการศึกษา
3. การควบคุมตนเอง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้
 - 3.1 การตั้งเป้าหมาย

3.2 การควบคุมสิ่งเร้าหรือสภาพแวดล้อม

3.3 การเตือนตนเอง

3.4 การประเมินตนเอง

3.5 การให้รางวัลตนเอง

4. เทคนิควิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เทคนิคการอ่านแบบต่าง ๆ เทคนิคการจดย่อ เทคนิคการจำ เป็นต้น

ในทางปฏิบัติในการศึกษาด้วยตนเอง นักศึกษาอาจใช้วิธีที่ตนเองถนัดหรือที่เคยเรียนรู้ในอดีตจากการที่เคยเรียนมาในระบบที่มีชั้นเรียน วิธีการที่มหาวิทยาลัยแนะนำ หรือที่มีผู้อื่นแนะนำไว้ จึงเป็นวิธีการศึกษาที่นักศึกษาสามารถเลือกนำไปใช้ได้

ตอนที่ 4 รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนั้น พบว่ายังไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้าโดยตรง จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้ดังนี้

4.1 งานวิจัยในประเทศ

ได้มีการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดย วานิช มาลัย (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ ประชากร และวิถีศึกษา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เฉพาะสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หลักสูตรปริญาตรีต่อเนื่อง 2 ปี โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 740 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 มีตัวแปร 7 ตัว คือ ภาค อายุ ถิ่นที่ตั้งและชุมชน ที่อยู่อาศัย ความต้องการศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อ การอ่านเอกสารการสอน วิธีเข้ารับการสอนเสริม และจำนวนวันที่เตรียมตัวสอบ ส่วนการวิเคราะห์เฉพาะกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ พบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 มีตัวแปร 10 ตัว คือ การอ่านเอกสารการสอน ภาค ตำแหน่งงานที่ปฏิบัติอยู่ ศาสนา อายุ จำนวนปีที่ทำงาน ความต้องการศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อ การเคยหรือไม่เคยเข้ารับการอบรมจากสถาบันการศึกษาวิชาชีพครู การอ่านเอกสารการสอน และวิธีเข้ารับการสอนเสริม

นอกจากนี้ สุจิตรา จันทร์สว่าง (2528) ยังได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบภูมิหลังและวิถีการศึกษาของบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ระหว่างกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ วัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบภูมิหลังและวิถีการศึกษาของบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ระหว่างกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น

บัณฑิตที่จบรุ่นแรกของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จำแนกเป็น จำนวนกลุ่มตัวอย่างบัณฑิตที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง 269 คน และจำนวนกลุ่มตัวอย่างบัณฑิตที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ จำนวน 372 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญมีดังนี้ ด้านภูมิหลังของบัณฑิต เปรียบเทียบระหว่างบัณฑิตที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ พบว่าสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เพศ อายุขณะศึกษา รายได้ประจำ อาชีพของบัณฑิต อาชีพของคู่สมรส เป็นตัวแปรที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนสาขาวิชาวิทยาการจัดการ วุฒิการศึกษาสูงสุดก่อนเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นตัวแปรที่มีความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ในด้านวิธีการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ พบว่าตัวแปรที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างบัณฑิตกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง กับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ คือการศึกษาเอกสารการสอนการฟังรายการวิทยุกระจายเสียงประกอบชุดวิชาและการค้นคว้าหนังสืออื่นเพิ่มเติม โดยกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงมีค่าเฉลี่ยของวิธีการศึกษาทั้ง 3 วิธีดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ ส่วนสาขาวิชาวิทยาการจัดการ พบว่า การศึกษาเอกสารการสอนเป็นตัวแปรเพียงตัวเดียว ที่มีความแตกต่างระหว่างบัณฑิตกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง กับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$) และกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงมีค่าเฉลี่ยของวิธีการศึกษาวิธีนี้สูงกว่ากลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำเช่นกัน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ก็ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาภูมิหลังของนักศึกษาเช่นกันโดย หน่วยวิจัยสถาบันและสารสนเทศ กองแผนงาน และฝ่ายแนะแนวการศึกษา สำนักบริหารการศึกษา (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิหลัง สภาพปัจจุบัน และวิธีการเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ประเภทสมัครในรอบ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังและสภาพปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ประเภทสมัครในรอบ 2 รวมทั้งศึกษาสาเหตุจุดใจในการสมัครเข้าศึกษา ความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษา ความต้องการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ และปัญหาอุปสรรคในการศึกษา โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่สมัครในรอบ 2 ที่มีวุฒิการศึกษาเดิมมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 1,244 คน โดยใช้แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า นักศึกษาร้อยละ 30 อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกนั้นอาศัยอยู่ต่างจังหวัดทั้งในเขตเทศบาล/สุขาภิบาล และ นอกเขตเทศบาล/สุขาภิบาล นักศึกษาเกือบทั้งหมดเป็นโสดไม่มีภาระรับผิดชอบคนที่ต้องเลี้ยงดู นักศึกษาร้อยละ 60 มีงานทำขณะศึกษา และงานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานประจำประเภทรับราชการและพนักงาน หรือลูกจ้างเอกชน โดยนักศึกษาที่ทำงานแล้วส่วนใหญ่เห็นว่าการทำงานไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนในมหาวิทยาลัย ส่วนความคิดเห็นต่อระบบการสอนทางไกลนั้น เห็นคล้ายคลึงกันคือ การเรียนในระบบนี้เรียนได้ยากกว่าระบบที่มีชั้นเรียน วิธีการเรียน ใช้วิธีปฏิบัติตามขั้นตอนของการศึกษาเอกสารการสอน ฟังเทปเสียงประกอบชุดวิชาชุดลับทุกวิชาที่ศึกษา และนักศึกษาจะชมรายการวิทยุโทรทัศน์มากกว่ารับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง สำหรับการเข้ารับการสอนเสริมมีเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่เคยเข้ารับการสอนเสริม ทั้ง ๆ ที่นักศึกษาเกือบทั้งหมดเห็นว่าการสอนเสริมมีประโยชน์และเป็นสื่อเสริมที่สำคัญมากที่สุด ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่เข้ารับการสอนเสริม คือ ไม่มีเวลาและระยะทางไกลไม่สะดวก

การใช้สื่อการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในระบบนี้ จึงมีงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลจำนวนหนึ่ง โดย สุนันท์ นิลบุตร (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นเอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 600 คน โดยใช้แบบสอบถามประมาณค่าสามตัวเลือกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า ก่อนการศึกษาเอกสาร นักศึกษาโดยส่วนรวมมีลักษณะการใช้เอกสารการสอนโดยการใช้ปฏิบัติทุกครั้ง ระหว่างและหลังการศึกษาเอกสาร นักศึกษาโดยส่วนรวมมีลักษณะการใช้เอกสารการสอนโดยการใช้ปฏิบัติบางครั้ง และในการบันทึกข้อมูล การทำกิจกรรม และการทำแบบประเมินผลของนักศึกษา โดยส่วนรวมมีลักษณะการใช้แบบฝึกปฏิบัติโดยการใช้ปฏิบัติบางครั้ง ต่อมา มนต์ผกา เกียรติภักติกุล (2535) ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่มีผลการเรียนแตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมการใช้สื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าและความเหมาะสมของสื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ ของนักศึกษา นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาตามลำดับขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ในเอกสารการสอน นักศึกษาที่สอบผ่านส่วนมากศึกษาจากสื่อหลัก ได้แก่ เอกสารการสอน ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน ทำการบันทึกสาระสำคัญ และทำกิจกรรมท้ายเรื่อง แตกต่างจากนักศึกษาที่สอบไม่ผ่าน ส่วนการดูรายการวิทยุโทรทัศน์ประจำชุดวิชา การฟังรายการวิทยุกระจายเสียงประจำชุดวิชา การอ่านบททวนเอกสารการสอน และการอ่านบททวนแบบฝึกปฏิบัติที่ได้ทำแล้ว นักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

สื่อเสริม เป็นสื่อการศึกษาที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่ได้มีกรวิจัยไว้ โดย วีรยุทธ บุญยะไวโรจน์ (2528) ทำวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่มีต่อสื่อเสริมในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช วัตถุประสงค์เพื่อในการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็นของบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่มีต่อสื่อเสริม คือ รายการวิทยุกระจายเสียง และรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 825 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญ เกี่ยวกับสื่อเสริมประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ด้านลักษณะการรับฟังเป็นการรับฟังคนเดียว มีการรับฟังรายการนาน ๆ ครั้ง และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถรับฟังได้ทุกครั้งเพราะไม่มีเวลาว่างต้องทำงานหรือกิจกรรมอื่นที่ไม่สามารถรับฟังได้ในเวลานั้น ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า รายการควรมีความยาวรายการละ 20 นาที โดยมีจำนวน 17 รายการต่อหนึ่งชุดวิชาและช่วงเวลาที่ควรออกอากาศที่เหมาะสมที่สุด คือ ช่วงเวลา 18.00-20.00 น รูปแบบของรายการที่ให้ความสนใจมากที่สุดคือ การบันทึกเหตุการณ์จริงและการสาธิตประกอบกิจกรรมที่กำหนดและเรื่อง คุณภาพด้านเทคนิคและด้านเนื้อหาสาระของรายการอยู่ในระดับดี ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการรับฟังรายการที่มีมากที่สุดคือ เวลาออกอากาศรายการอยู่ในช่วงของการทำงานและมักรับฟังไม่ได้ชัดเจนหรือรับฟังไม่ได้ใหญ่ ส่วนผลการวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับสื่อเสริมประเภทรายการวิทยุ

โทรทัศน์เพื่อการศึกษา ด้านลักษณะการรับชมรายการมีลักษณะการรับชมรายการร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในบ้าน มีการรับชมเกือบทุกครั้ง และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถรับชมรายการได้ทุกครั้งเพราะ ไม่มีเวลารว่าง ต้องทำงาน หรือกิจกรรมอื่น ที่ไม่สามารถรับชมได้ในเวลานั้น ความยาวของรายการควรมีความยาวรายการละ 30 นาที โดยมีจำนวนมากกว่า 7 รายการต่อหนึ่งซูดวิชา และช่วงเวลาที่เหมาะออกอากาศที่เหมาะสมที่สุด คือ ช่วงเวลา 18.00-20.00 น. รูปแบบรายการที่ให้ความสนใจมากที่สุด คือ การสาธิตประกอบการอธิบาย และการผสมหลาย ๆ รูปแบบในการเสนอเนื้อหา ส่วนคุณภาพด้านเทคนิคและเนื้อหาสาระของรายการอยู่ในระดับดี ปัญหาและอุปสรรคในการรับชมรายการที่มีมากที่สุด คือ การรับภาพและเสียงไม่ค่อยชัดเจนหรือรับชมไม่ได้

นอกจากสื่อเสริมประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการวิทยุโทรทัศน์แล้ว การสอนเสริมเป็นสื่อเสริมที่สำคัญเช่นกัน ดังนั้น สมคะเน คำจุน (2530) จึงได้ทำวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่เกี่ยวกับการสอนของอาจารย์สอนเสริม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่เกี่ยวกับการสอนเสริม รวม 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ การสอนความสัมพันธ์กับนักศึกษา ทัศนคติต่อซูดวิชาและสาขาวิชาที่สอน และภารกิจอื่นนอกเหนือจากการสอน มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 574 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นด้านทัศนคติต่อซูดวิชาและสาขาวิชาที่สอนและด้านภารกิจอื่นนอกเหนือจากการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่มีกลุ่มอายุต่างกัน มีความคิดเห็นด้านบุคลิกภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้เดิมต่างกัน มีความคิดเห็นด้านบุคลิกภาพ ทัศนคติต่อซูดวิชาและสาขาวิชาที่สอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนในด้านการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักศึกษาที่เข้ารับการสอนเสริมต่างกัน มีความคิดเห็นด้านทัศนคติต่อซูดวิชาและสาขาวิชาที่สอน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หัวข้อการวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช คือ การศึกษาเกี่ยวกับการออกกลางคันของนักศึกษา ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้โดย กมล กล้าหาญ (2528) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เกี่ยวกับตัวนักศึกษา สภาพครอบครัว สังคมการเรียน สุขภาพ และระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่ออกกลางคัน จำนวน 678 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า นักศึกษาออกกลางคัน เพราะ สาเหตุอันดับแรกคือ ด้านความพร้อมในการเรียน เป็นสาเหตุเนื่องมาจากนักศึกษาไม่มีเวลารว่างน้อยจนไม่สามารถเรียนได้ และนักศึกษาควบคุมการศึกษาด้วยตนเองไม่ได้ ด้านความมั่นใจในระบบการเรียนการสอน มีสาเหตุเนื่องมาจากนักศึกษาขาดการติดต่อและใกล้ชิดกับอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาไม่แน่ใจว่าจะเรียนได้จนครบหลักสูตร ด้านการติดต่อสื่อสารมีสาเหตุเนื่องมาจาก ที่พักอาศัยของนักศึกษายูห่างจากสนามสอบและสถานที่สอนเสริม

นอกจากนี้ได้มีการศึกษาติดตามผลบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว โดยเมธี ปิยะคุณ (2528) ทำวิจัย เรื่อง การติดตามผลบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2525 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพด้านการปฏิบัติงานของบัณฑิต ศึกษาความคิดเห็นของบัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงาน และการนำความรู้ไปใช้ และเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองของบัณฑิตที่ศึกษาในวิชาเอกต่างกัน ในด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ บุคลิกภาพ ทักษะการติดต่อวิชาชีพ และมนุษยสัมพันธ์ มีประชากรที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 796 คน โดยใช้แบบสอบถามที่วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า บัณฑิตมีความพอใจมากต่องานประจำที่ปฏิบัติอยู่ เนื้อหาวิชาของหลักสูตรในแขนงวิชาที่ศึกษา มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ดี และกลุ่มวิชาชีพเป็นกลุ่มวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตมากที่สุด

การวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาอื่นนั้น ได้มีการวิจัยไว้ส่วนหนึ่ง โดย สุนันทา เตชะมา (2528) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพในการใช้สื่อการเรียนการสอนของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการใช้สื่อการเรียนการสอนของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 660 คน ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคอร์ท ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า นักศึกษาใช้ตำราเรียนมากที่สุด ใช้หอสมุด วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา น้อย และใช้เทปคำบรรยายน้อยที่สุด นักศึกษาที่มีเพศต่างกันใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน ใช้เอกสารสรุปคำบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และใช้หอสมุดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่ใช้เวลาในการศึกษาต่างกัน ใช้เอกสารสรุปคำบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาที่มีอาชีพต่างกัน ใช้หอสมุดและเอกสารสรุปคำบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาที่มีภูมิหลังทางการศึกษาต่างกัน ใช้หอสมุดและเอกสารสรุปคำบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่ศึกษาต่างคณะกัน ใช้หอสมุด วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา เอกสารสรุปคำบรรยายและตัวอย่างข้อสอบพร้อมเฉลยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สว่างจิต ศิริระชา (2530) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ครอบคลุม 6 ด้าน คือ ด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านวัฒนธรรม และประเพณี ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง และศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อชีวิตนักศึกษา โดยทำการศึกษาในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาหอพัก แม่บ้านประจำหอพัก ผู้นำนักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ และศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยเฉพาะในส่วนของวิถีชีวิตด้านการศึกษา นั้น นักศึกษารุ่นพี่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาด้านการเรียนแก่นักศึกษารุ่นน้อง นักศึกษาส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือในช่วงสอบ และใช้ห้องสมุดเป็นจำนวนมากในช่วงที่ต้องการศึกษาค้นคว้า ทำรายงานและอ่านหนังสือสอบ และในปีเดียวกัน พรรณวิภา ธัญญะคุปต์ (2530) ได้ทำวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตนักศึกษาแพทย์กรณีศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตนักศึกษาแพทย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เกี่ยวกับสภาพส่วนตัว การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย และค่านิยมในชีวิตการทำงาน อนาคต กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาแพทย์ โดยแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับเตรียมแพทย์ (ชั้นปีที่ 1) ระดับเตรียมคลินิก (ปีที่ 2,3) ระดับ

คลินิก (ปีที่ 4, 5, 6) จำนวนทั้งสิ้น 210 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและดัดแปลงบางส่วนจากงานวิจัยสถาบันของ CIRP งานวิจัยนักศึกษาแพทย์ของรองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา และแบบการเรียนของประโยชน์ คุณัตถกานุกุล ผลการวิจัยที่สำคัญด้านการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย พบว่า การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่นักศึกษาเข้ามาศึกษาและพักอยู่ในหอพักมหาวิทยาลัย เป็นระยะเวลา 6 ปี ลักษณะกลุ่มเพื่อนมีลักษณะเป็นมิตรและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี (ร้อยละ 55.7) วิธีการเรียนมีความเห็นว่สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งของการเรียน คือ การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อนคนอื่น ๆ การใช้เวลาในกิจกรรมประจำวันพบว่า นักศึกษาแพทย์ใช้เวลาเข้าชั้นเรียนในวันปกติ 7 ชั่วโมง 17 นาที และวันหยุด 4 ชั่วโมง 17 นาที เวลานอน 6 ชั่วโมง 31 นาที พฤติกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การอ่านตำรา รองลงมา ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ และเข้าห้องสมุด พฤติกรรมที่ปฏิบัติปานกลาง คือ การออกกำลังกาย เล่นกีฬา กิจกรรมที่นักศึกษาสนใจเข้าฟังมากที่สุด คือ การฟังปาฐกถาทางวิชาการ ส่วนการอภิปรายทางการเมืองน้อยที่สุด

ศรีรัตน ศรีกรองแก้ว (2533) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการใช้ชีวิตนิสิตบัณฑิตศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตนิสิตบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากการวิเคราะห์ตัวประกอบและหมุนแกนด้วยตัวประกอบ พบว่า นิสิตบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรูปแบบการใช้ชีวิตนิสิตบัณฑิตศึกษา 6 รูปแบบ คือ 1) กลุ่มนักวิพากษ์ ซึ่งมีลักษณะชอบวิพากษ์วิจารณ์ กล้าแสดงความคิดเห็น 2) กลุ่มสนใจใฝ่อาชีพ มีลักษณะเรียนโดยมุ่งศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพในอนาคต 3) กลุ่มสนใจใฝ่เรียน มีลักษณะชอบค้นคว้าและทุ่มเทเวลาเพื่อการศึกษาเป็นสำคัญ 4) กลุ่มมนุษยสัมพันธ์ มีลักษณะชอบทำงานหรือกิจกรรมของชั้นเรียนเป็นกลุ่ม มากกว่าทำงานตามลำพัง 5) กลุ่มทำงานเพื่อส่วนรวม มีลักษณะให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และชอบช่วยเหลือผู้อื่น 6) กลุ่มจิตตา มีลักษณะชอบทำงานคนเดียว ฟังพอใจที่จะใช้เวลาส่วนตัวมากกว่าการสังสรรค์และมักชอบเก็บตัว และโดยภาพรวมจากการหมุนแกนพบว่า นิสิตบัณฑิตศึกษามีการใช้ชีวิตรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง 6 รูปแบบ โดยมีการใช้ชีวิตรูปแบบกลุ่มสนใจใฝ่อาชีพอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจำแนกตามกลุ่มสาขาวิชาพบว่า นิสิตบัณฑิตศึกษาทุกกลุ่มสาขาวิชา มีการใช้ชีวิตรูปแบบกลุ่มสนใจใฝ่อาชีพอยู่ในระดับมากกว่าแบบอื่น ๆ นิสิตบัณฑิตศึกษาทุกกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ และกลุ่มสาขาสังคมศาสตร์มีรูปแบบกลุ่มทำงานเพื่อส่วนรวมรวมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่นิสิตบัณฑิตศึกษาทุกกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ และกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์มีอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับรูปแบบกลุ่มสนใจใฝ่เรียน กลุ่มมนุษยสัมพันธ์ และกลุ่มนักวิพากษ์ นิสิตบัณฑิตศึกษาทุกกลุ่มสาขาวิชามีการใช้ชีวิตในรูปแบบทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง และนิสิตบัณฑิตศึกษาทุกกลุ่มสาขาวิชา มีรูปแบบกลุ่มอึดอัดอยู่ในระดับน้อย

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ได้มีการวิจัยบางชิ้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีการศึกษาด้วยตนเองในต่างประเทศ โดย Campbell, Wilson and Hanson (1980) ได้ศึกษานักศึกษาที่มหาวิทยาลัย Texas ในปี 1979 ว่าใช้ชีวิตแบบใดบ้าง ผลการวิจัยพบว่า สามารถแบ่งนักศึกษาออกเป็น 5 แบบ

- แบบที่ 1 เป็นนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลาโดยไม่ได้ทำงาน ใช้เวลามากกว่า 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์กับครอบครัว โดยมีเวลาอิสระน้อยมาก
- แบบที่ 2 เป็นนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลาโดยไม่ได้ทำงานแต่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว มักจะมีเวลาอิสระอยู่บ้าง ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสัปดาห์หรือเป็นหม้าย
- แบบที่ 3 เป็นนักศึกษาที่เรียนบางเวลาโดยทำงานเต็มเวลา มักใช้เวลากับครอบครัวน้อยมาก มีอิสระในการใช้เวลามาก
- แบบที่ 4 เป็นนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลาโดยไม่ได้ทำงาน ใช้เวลากับครอบครัวน้อย รวมทั้งกิจกรรมทางสังคม การพักผ่อน แต่ใช้เวลาเรียนมากถึง 60 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีเวลาอิสระน้อย กลุ่มตัวอย่างแบบนี้ 1 ใน 3 มีบุตรอย่างน้อย 1 คน
- แบบที่ 5 เป็นนักศึกษาที่เรียนบางเวลาและทำงานเต็มเวลา มักจะเรียน 2-3 หลักสูตรย่อย ๆ ใช้เวลากับครอบครัวมาก มีเวลาอิสระน้อย

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาด้วยตนเองในสถาบันอุดมศึกษานั้น ได้มีรายงานการวิจัยของ Mancuso (1988) โดยได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้วยตนเองในระดับอุดมศึกษา เปรียบเทียบความพร้อมในการศึกษาด้วยตนเองระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาด้วยตนเองในมหาวิทยาลัยที่ไม่มีชั้นเรียนกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยแบบมีชั้นเรียน จำนวนกลุ่มตัวอย่างรวมกัน 390 คน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาด้วยตนเอง เน้นการเรียนโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และได้รับอิสระในการเลือกวิธีการศึกษาส่วนกลุ่มตัวอย่างอีกกลุ่ม ได้รับการสอนโดยมีผู้สอนในชั้นเรียน Mancuso สรุปผลการวิจัยว่า นักศึกษาในกลุ่มที่ศึกษาด้วยตนเอง มีความพร้อมในการศึกษาด้วยตนเองสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาแบบมีชั้นเรียน ($p < .05$) และยังพบอีกว่า นักศึกษาที่ศึกษาด้วยตนเองนั้น มีการแสวงหาความรู้และศึกษาด้วยตนเองได้ในชีวิตประจำวัน เมื่อเขาเหล่านั้นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษด้วยตนเอง

จากการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ในประเทศไทย เป็นการศึกษาเพียงด้านเดียวของการศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หรือในด้านชีวิตการศึกษาแก่นักศึกษาในระบบมหาวิทยาลัยปิดเท่านั้น ส่วนการวิจัยในต่างประเทศก็เช่นกัน จะเห็นได้ว่า ยังไม่พบงานวิจัยใดเลยที่ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษาที่ศึกษาในระบบการศึกษาทางไกลโดยตรง ผู้วิจัยจึงเห็นว่า เป็นการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับวิธีการศึกษาด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชต่อไป